

УДК 330.3:338.439.5

JEL Classification: Q66; Q13; Q17

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202007054>

М. П. СИЧЕВСЬКИЙ, О. М. ШПИЧАК,
доктори економічних наук, професори, академіки НААН
О. В. КОВАЛЕНКО, доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
О. І. КУЦЬ, О. В. БОКІЙ, кандидати економічних наук

Тенденції та перспективи розвитку хлібопекарського виробництва в європейських країнах

Мета статті - оцінити тенденції розвитку виробництва хлібопекарської продукції в країнах європейського простору та можливості національної промисловості щодо зміцнення позицій на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Методика дослідження. У процесі дослідження застосовано методи теоретичних узагальнень, динамічний, статистичних порівнянь і групувань - для аналізу тенденцій розвитку хлібопекарського виробництва та оцінки розвитку окремих країн за обраною системою показників; економіко-статистичного аналізу - для визначення рівня взаємного впливу чинників та прогнозних оцінок.

Результати дослідження. На основі запропонованого методичного підходу, за обраною системою індикаторів, досліджено тенденції розвитку хлібопекарської промисловості в європейських країнах. Визначено взаємний вплив чинників макроекономічного середовища на розвиток хлібопекарського виробництва, зокрема: сукупного доходу від реалізації продукції; капітальних інвестицій; валового внутрішнього продукту на одну особу; оплати праці; курсу валют. Виявлено вплив глобалізації економіки на розширення експорту хлібобулочної продукції. Оцінено динаміку виробництва та експорту продукції хлібопекарської галузі. Спираючись на досвід розвинених країн та існуючі тенденції, запропоновано шляхи розвитку національного ринку хлібобулочних виробів.

Елементи наукової новизни. Встановлено ринкові частки виробників на ринку хлібобулочних виробів та частку продукції промислового виробництва у загальному споживанні хлібних продуктів в Україні, вплив цінових чинників на формування попиту на хліб і борошно в європейських країнах. Обґрунтовано, що основними тенденціями європейського ринку хлібобулочних виробів, які зберуться й надалі є: збільшення загального обсягу промислового виробництва в цілому по ЄС; зростання попиту на функціональні види продукції, виготовлення борошняних сумішей на замовлення хлібопекарських підприємств для заданого асортименту хлібобулочних виробів; поширення інновацій споживчого пакування та заморожених напівфабрикатів; збереження національних традицій споживання борошняних виробів. Виявлено залежність сукупного доходу хлібопекарської галузі України від обсягу капітальних інвестицій, зростання середньої заробітної плати та обсягів валового внутрішнього продукту з розрахунку на одну особу, що характерно для країн, які розвиваються.

Практична значущість. Розраховано на фахівців у сфері економіки харчової промисловості та хлібопекарської галузі, працівників наукової сфери, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів. Результати дослідження можуть застосовуватися фахівцями для оцінки рівня розвитку хлібопекарського виробництва в окремих країнах європейського простору, працівниками органів державного управління при виборі напрямів продовольчої політики, науковими співробітниками для розширення сфери досліджень. Табл.: 3. Рис.: 7. Бібліогр.: 39.

Ключові слова: хліб; ринок хлібобулочних виробів; європейські країни; виробництво; експорт; купівельна спроможність.

Сичевський Микола Петрович - доктор економічних наук, професор, академік НААН, директор Інституту продовольчих ресурсів Національної академії аграрних наук України (02002, м. Київ, вул. Є. Сверстюка, 4а)

E-mail: sychevskiy@ipr.net.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5672-9189>

Шпичак Олександр Михайлович - доктор економічних наук, професор, академік НААН, головний науковий співробітник відділу ціноутворення та аграрного ринку, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: om_shpychak@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-1329-5218>

Коваленко Ольга Володимирівна - доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу економічних досліджень та інноваційного провайдингу, Інститут продовольчих ресурсів Національної академії аграрних наук України (02002, м. Київ, вул. Є. Сверстюка, 4а)

E-mail: okovalenko0960@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-8364-3316>

Куць Олександр Іванович - кандидат економічних наук, заступник директора з наукової та інноваційної діяльності, Інститут продовольчих ресурсів Національної академії аграрних наук України (02002, м. Київ, вул. Є. Сверстюка, 4а)

E-mail: ipr.oleksandr.kuts@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2855-0659>

Бокій Олена Володимирівна - кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу економічних досліджень та інноваційного провайдингу, Інститут продовольчих ресурсів Національної академії аграрних наук України (02002, м. Київ, вул. Є. Сверстюка, 4а)

E-mail: olenabokiy@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-9916-1856>

© **Постановка проблеми.** Продукція хлібопекарської галузі являє собою важливу складову забезпечення продовольчої безпеки, оскільки хліб споживається всіма верствами населення, незалежно від географічного розташування, рівнів доходів та демографічних відмінностей. Незважаючи на переважаючий попит внутрішніх ринків на хлібобулочні вироби, географія та відстані поставки цієї продукції поступово розширюються. Упродовж останнього часу спостерігається активізація інтеграційних процесів як у високорозвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. Водночас на внутрішньому ринку України, на наш погляд, закономірно спостерігається постійне зниження обсягів промислового виробництва хлібобулочних виробів. Така ситуація зумовлена як соціально-економічними чинниками (зниженням чисельності населення, зміною структури харчування), так і швидким зростанням сегменту продуктів-замінників та домашньої випічки, розширення асортименту хлібобулочних виробів, що не було характерно для 90-х років. Мають місце нерівні умови праці виробників, недобросовісна конкуренція, відсутність реальної державної підтримки та ін. В умовах глобалізації економіки, що поглиблює інтеграційні процеси, корисним видається досвід провідних європейських країн та узагальнення існуючих напрацювань щодо моделей функціонування національних ринків з урахуванням сучасних реалій, викликів та національної специфіки. Зростає потреба в дослідженні процесів управління продуктовими ринками, зіставленні їх діяльності, в тому числі оцінювання тенденцій хлібопекарського виробництва у європейських країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На дослідження харчової промисловості, особливо її важливої складової - хлібопекарського виробництва, спрямовані праці

вітчизняних та зарубіжних вчених: О. Васильченка [23], В. Дробот [7], В. Ковбаси [36], Т. Мостенської [35], J. Martínez-Monzó [34], С. Van Bochove [37], М. U. Zafar [39] та ін. У працях зазначених вчених розглядаються тенденції діяльності хлібопекарських підприємств у національних економіках. Водночас питання розвитку хлібопекарського виробництва в умовах глобалізації економіки, виявлення загальноєвропейських тенденцій та можливостей їх застосування на ринках країн, що розвиваються, потребують поглиблення досліджень.

Мета статті - оцінити тенденції розвитку виробництва хлібопекарської продукції в країнах європейського простору та можливості національної промисловості щодо зміцнення позицій на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Методологія дослідження. У процесі дослідження застосовано методи теоретичних узагальнень, динамічний, статистичних порівнянь і групувань - для аналізу тенденцій розвитку хлібопекарського виробництва, оцінки розвитку окремих країн за обраною системою показників; економіко-статистичного аналізу - для визначення рівня взаємного впливу чинників та прогнозних оцінок.

Виклад основних результатів дослідження. Ринок хлібобулочних виробів і хлібопекарська галузь, яка його обслуговує, посідають особливе місце у продовольчому секторі, незалежно від географічного розташування, культури споживання та рівня соціально-економічного розвитку країн. Ситуація на ринку хлібобулочних виробів завжди чутлива до соціально-економічного стану країн, цінових коливань та державної продовольчої політики. Пріоритетність продовольчого сектору для забезпечення продовольчої безпеки населення і подолання голоду у світі передбачена у Цілях сталого розвитку до 2030 року, задекларованих ООН і затверджених на рівнях держав [15, 21]. І якщо раніше хлібобулочну продукцію одер-

© М. П. Сичевський, О. М. Шпичак,
О. В. Коваленко, О. І. Куць, О. В. Бокій, 2020

жували й споживали переважно на внутрішніх ринках, тобто виробляли неподалік від споживачів, то на даний час, зважаючи на тенденції глобалізації економіки, розширення інфраструктури та інноваційних технологій - географія постачання продукції зросла до 400-500 км, а інколи й більше. Розвиток ринку та посилення конкуренції висуває значно жорсткіші вимоги до якості та маркетингової складової хлібобулочних виробів, умов транспортування і зберігання.

Зовнішньоекономічні процеси на ринку хліба суттєво активізувалися з моменту створення Євросоюзу та введення єдиної економічної зони і єдиної валюти для розрахунків. Для забезпечення ефективного функціонування ринку хлібобулочної продукції створено координуючі органи як у межах окремих країн, так і на міждержавному рівні. У Європі ефективно функціонує Асоціація міжнародної хлібопекарської промисловості (AIBI) з центром у м. Брюссель, яка була створена у 2011 р. [13]. На сьогодні Асоціація об'єднує 2200 великих пекарень у Європі, на яких працює близько 470 тис. осіб. Діяльність Асоціації полегшує та координує співпрацю між учасниками виробничо-збутового технологічного ланцюга хлібопекарської галузі, що сприяє подальшій інтеграції ринку хлібобулочних виробів. Вона має контакти з ключовими членами Європарламенту і службами Європейської Комісії, що дає змогу інтегровано вирішувати питання змін до законодавства, встановлювати єдину стратегію. Також у країнах ЄС діють на-

ціональні асоціації хлібопекарів, оскільки метою продовольчої політики Європейського Союзу визначено досягнення високого рівня і стандартів продовольчої безпеки, захист споживачів і поліпшення їх здоров'я. У Білій книзі про продовольчу безпеку (White Paper of Food Safety), узгодженій ще у 2000 р. [38], задекларовано концепцію «від ферми до столу», яка стала основоположною не лише для хлібопекарських підприємств, а й для холдингів з переробки зерна в ланцюгу «зерно - борошно - хліб» по всьому світу. На міжнародному рівні вирішуються питання надання гуманітарної допомоги країнам шляхом підтримки сільського господарства, що постачає сировину для хлібопекарських підприємств і населення. Так, загальний обсяг фінансування продовольчої програми ЄС, що була прийнята на протидію кризовим явищам 2008 р., становив 1 млрд євро.

В Україні також функціонують об'єднання хлібопекарських підприємств - «Укрхлібпром» та Всеукраїнська асоціація пекарів.

Виробництво хлібобулочних виробів в європейських країнах нині характеризується диверсифікацією діяльності, суттєвою відмінністю операторів ринку, що представлені одночасно функціонуючими великими і середніми промисловими підприємствами та малими приватними (непромисловими) пекарнями. Частка промислових виробників хлібопекарської продукції на ринках окремих європейських країн становить від 5 до 85% (рис. 1) [3, 29].

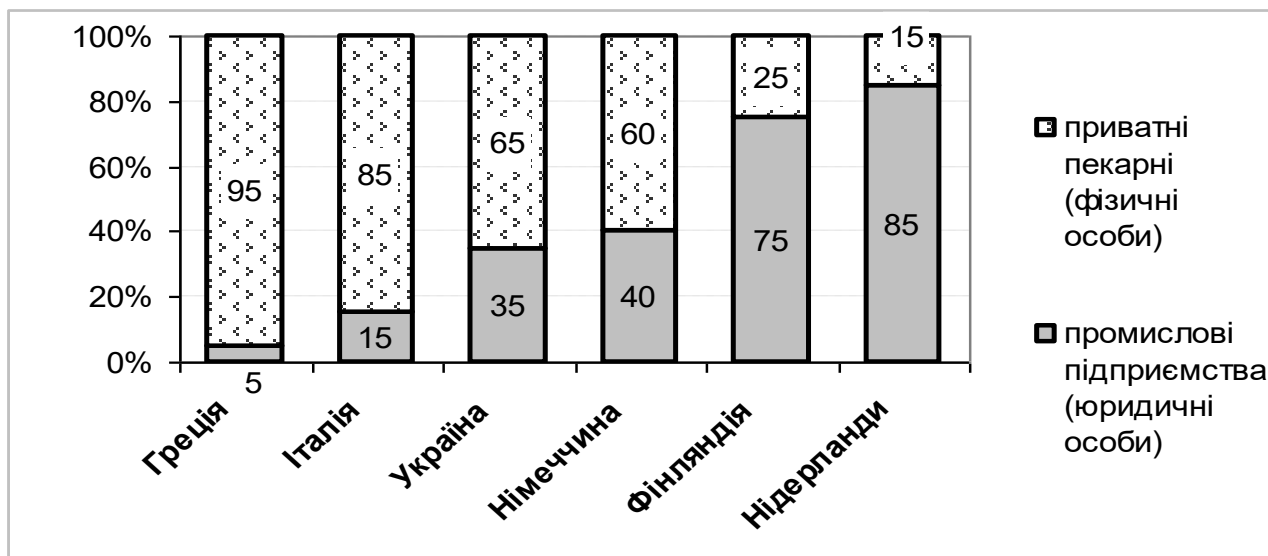

Рис. 1. Структура виробників хлібопекарської продукції в окремих європейських країнах, %

Джерело: Розроблено за даними AIBI [29].

Особливості національних ринків хлібопекарської продукції визначаються соціально-політичними, географічними, культурними чинниками та традиціями хлібопечення. Зокрема в розвинених *північноєвропейських країнах* (Фінляндія, Нідерланди) домінує промисловий сектор. У *південних*, у тому числі курортних країнах, переважають приватні пекарні та особисте виробництво.

У *східноєвропейських країнах*, що перейшли на ринковий шлях розвитку в 90-х роках минулого століття (у т.ч. Україна),

загальною тенденцією є перехід від традиційних виробів переважно промислового виробництва хліба до розширеного асортименту продукції та диверсифікації послуг, що надаються операторами ринку. Зокрема в Україні промисловий сектор нині забезпечує лише 35% пропозиції хлібобулочних виробів. За останні роки значно зросла частка виробництва продукції в мережі ритейлерів, цехах громадського харчування, фаст-фудах, приватних мініпекарнях (рис. 2) [3].

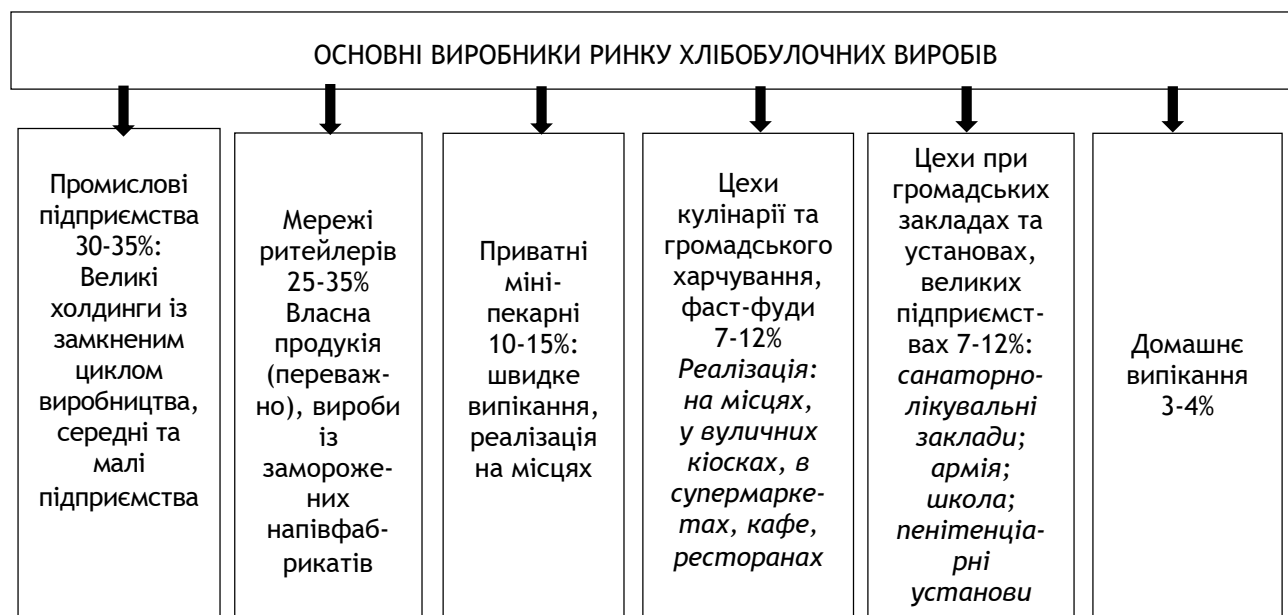

Рис. 2. Основні виробники ринку хлібобулочних виробів в Україні

Джерело: Сформовано авторами [3].

Найвні зміни споживання хлібобулочних виробів промислового виробництва у струк-

турі загального споживання хліба і хлібопродуктів в Україні (табл. 1).

1. Динаміка споживання хлібобулочних виробів промислового виробництва у структурі загального споживання хлібних продуктів в Україні

Рік	Споживання хлібних продуктів на одну особу		У т. ч. споживання промислових хлібобулочних виробів на одну особу		Частка промислових хлібобулочних виробів у загальному споживанні хлібних продуктів, %
	кг	до 1990 р., %	кг	до 1990 р., %	
1990	141,0	100	95,6	100	67,8
1995	128,4	91,1	59,0	61,7	46,0
2000	124,9	88,6	36,9	38,6	29,6
2005	123,5	87,6	35,4	37,0	28,7
2010	111,3	78,9	29,1	30,4	26,1
2015	103,2	73,2	21,3	22,2	20,6
2018	99,5	70,6	17,1	17,9	17,2

Джерело: Розроблено за даними [2, 4, 6, 20].

Наслідки глобалізації на ринку хлібопекарської продукції в країнах Східної Європи проявилися у створенні спільних хлібопекарських підприємств з іноземним капіталом, стрімкому розширенні пропозиції зарубіжного обладнання та технологій (включаючи

суміші для виготовлення хліба), зростанні обсягу іноземних інвестицій та інновацій, обміні спеціалістами й досвідом [12, 25].

Хлібобулочні вироби промислового виробництва в Україні майже повністю споживаються на внутрішньому ринку [9]. За період

ринкових перетворень розширився асортимент продукції, однак обсяги виробництва промислових хлібобулочних виробів зменшилися в 7 разів, а з розрахунку на одну особу – більше ніж у 5 разів. Обсяг продукції промислового виробництва у споживанні однієї особи в 2018 р. становив лише 17,1 кг, або 16,9% від норми споживання для працездатного населення (101 кг).

Зменшення загального споживання хлібобулочних виробів зумовлено скороченням чисельності населення, зміною структури споживання харчових продуктів та більш дбайливим ставленням до хліба, зростанням непромислового сектору виробництва. Зниження обсягів промислового виробництва в Україні продовжилося навіть після введення потужних холдингів із замкненим циклом виробництва.

Досвід європейських країн показує, що моделі забезпечення хлібобулочними виробами суттєво різняться по країнах. Із розрахунку на одну особу обсяги промислового виробництва хлібобулочних виробів в європейських країнах змінюються в широкому діапазоні - від 198 кг на особу в рік у Норвегії до 17 кг в Італії [30, 31].

Обсяг ринку промислових хлібобулочних виробів за останній рік у країнах ЄС 28 становив 19,6 млн т (або 9,8% від світового обсягу), вартістю 29,8 млрд євро [27, 30]. Лідерами з виробництва хлібобулочних виробів були Німеччина (4,9 млн т/рік), Великобританія (2,7 млн т/рік), Іспанія (1,9 млн т/рік), Польща (1,5 млн т/рік) і Франція (1,2 млн т/рік). Загалом ці п'ять країн, де проживає 59% населення ЄС, виробили й реалізували понад 12 млн т хлібобулочних виробів, або 61% від загального виробництва ЄС-28 (рис. 3).

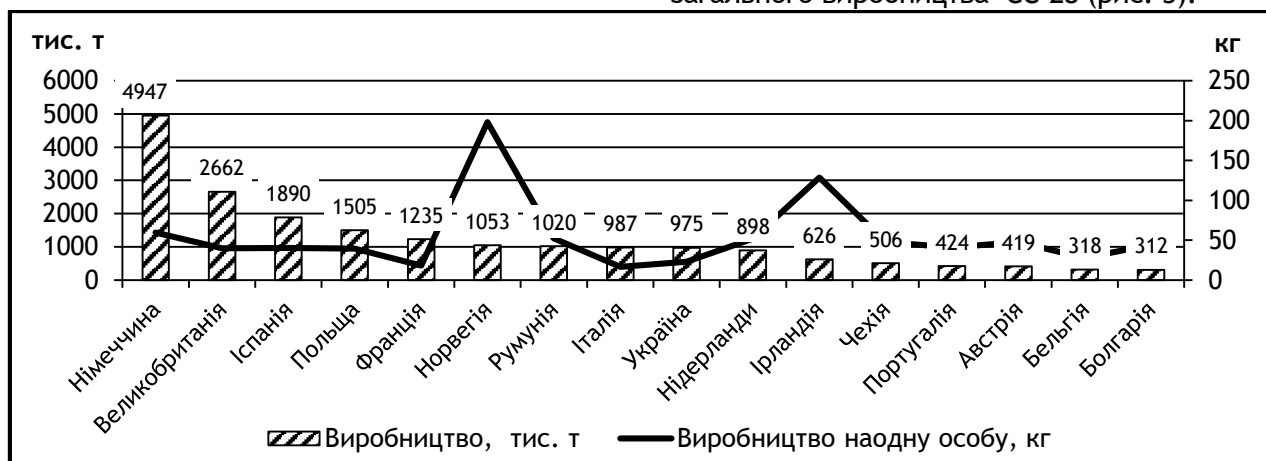

Рис. 3. Промислове виробництво хлібобулочних виробів в Україні та окремих країнах ЄС, 2018 р.

Джерело: Розроблено за даними [6, 30, 31, 27].

Упродовж останнього десятиліття зміна потреб ринку хлібобулочних виробів у країнах ЄС зумовлювала коливання динаміки промислового виробництва. Найбільше річне падіння виробництва, за аналізом діяльності 28 країн, спостерігалось у 2011 р. (на 4,4%), переважно за рахунок зниження виробництва в Італії (на 22% за рік), Ірландії (на 32%), і у 2016 р. - на 4,2%, через різке скорочення виробництва продукції у Великобританії (на 22%) [30, 32].

У 2016-2018 рр. обсяги промислового виробництва в окремих країнах скорочувалися (Угорщина, Польща, Чехія, Литва, Латвія, Болгарія, Україна та ін.), тоді як в інших зростали – у переважній більшості в країнах з вищим ВВП на одну особу населення

(Бельгія, Іспанія, Нідерланди, Португалія, Греція та ін.). Проте є й виняток: Італія зазнала значного зниження обсягів виробництва через кризу в країні (рис. 4).

Зважаючи на тенденції змін, у найближчі роки можливо очікувати незначне (на 1-3%) зростання промислового виробництва продукції у Франції та Німеччині, дещо суттєвіше - в Іспанії. Натомість у Польщі і Великобританії можливе зниження на 2-7% [6, 30, 32].

Частка експорту хлібопекарської продукції між країнами європейського простору досить висока. Так, Естонія експортує 38% виробленої продукції, Латвія – 21, Бельгія – 22, Німеччина - 18, Франція - 7% (рис. 5).

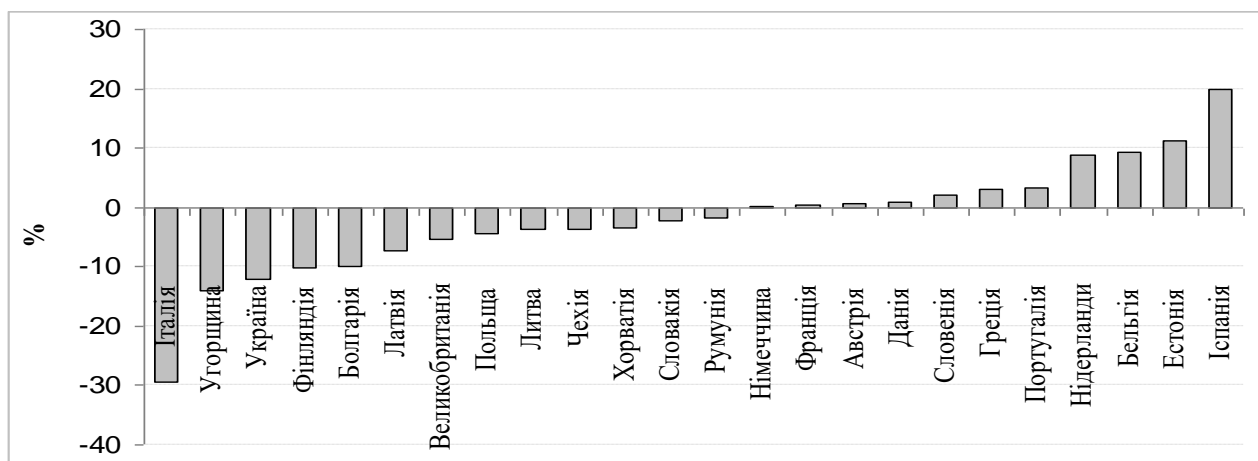

Рис. 4. Темпи зміни промислового виробництва хлібобулочних виробів у 2016-2018 рр., %

Джерело: Розроблено за даними [6, 30, 32].

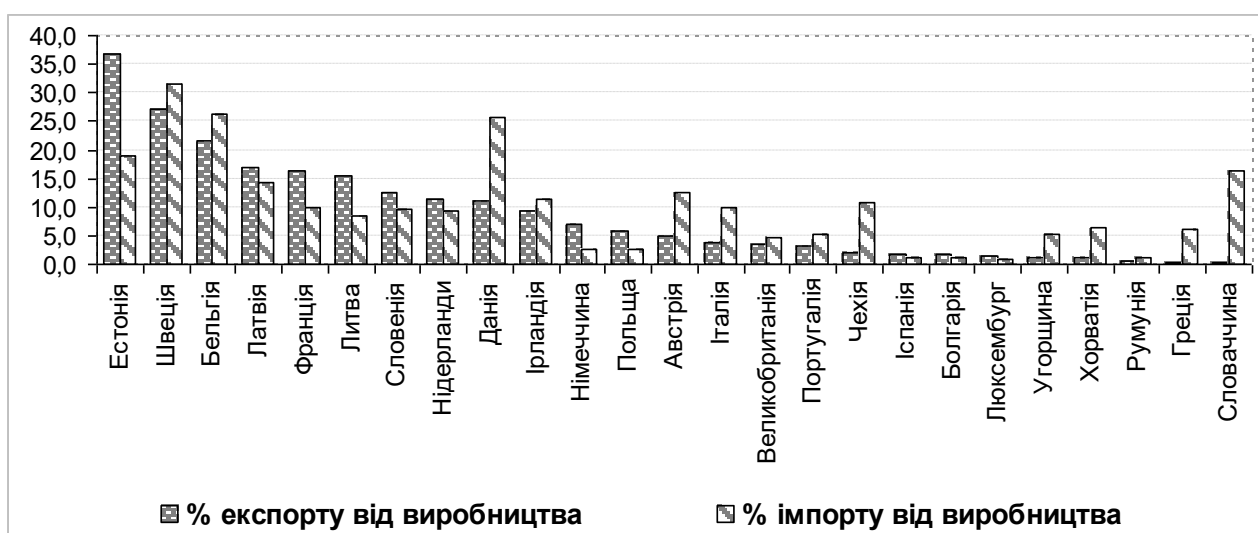

Рис. 5. Частка зовнішньої торгівлі промисловими хлібобулочними виробами країн ЄС у виробництві, 2018 р.

Джерело: Розроблено за даними [30, 32].

Найвищі частки імпортних закупівель хлібопекарської продукції відносно обсягів виробництва у 2018 р. в країнах Євросоюзу мали Швеція (32%), Бельгія та Данія (по 26%).

Основними стримуючими чинниками розширення експорту розвиненими країнами Європи слід вказати нетривалий термін зберігання продукції, захист внутрішніх ринків, недостатня відповідність продукції національним традиціям споживачів.

Розширення експорту країнами пострадянського простору, у тому числі й Україною, крім вищезазначених, гальмується такими чинниками, як нерозвинена логістика, практично відсутнє впровадження інноваційних технологій, недостатня адаптованість нормативно-законодавчої бази до вимог та правил ЄС. Тому переважно експортуються зерно й

борошно для виготовлення продукції. Україна стала одним із лідерів серед експортерів зернових в Європі та світі [24]. У 2019 р. країна була основним постачальником м'якої пшениці до Євросоюзу, забезпечивши понад 40% загального обсягу імпортних поставок. Порівняно із зерновими, частка експорту продукції більш високого ступеня переробки була незначною, проте експорт українського борошна з початку 2019/2020 маркетингового періоду зріс по відношенню до аналогічного періоду минулого року. Основними заходами для розширення країною експорту хлібобулочної продукції та сировини для її виготовлення мають стати: збільшення ввізних квот; виробництво збагаченого та інших видів якісного борошна і хлібобулочної продукції; вдосконалення логістики; застосування інно-

ваційних технологій виробництва і пакування, що подовжує термін зберігання продукції; гармонізація чинного законодавства до вимог та правил ЄС.

Важливий ринковий показник, що характеризує діяльність хлібопекарської галузі, – ціна. У країнах Європи переважає ринковий механізм формування цін на продовольство. Водночас для підвищення рівня продовольчої безпеки застосовуються важелі державної підтримки цін, зокрема, на сільськогосподарську продукцію встановлюються гарантовані ціни. Наприклад, у Фінляндії діють три види цін: цільові (затверджуються щороку Міністерством сільського та лісового господарства разом із Центральною організацією сільськогосподарських виробників), дотаційні (вводяться за тією ж процедурою для експортованої продукції) та додаткові (передбачені на продукцію, яку вироблено понад установлену державну квоту і, як правило, нижчі за цільові) [11].

Цінова політика на основний асортимент хліба в Україні тривалий час визначалася державою шляхом встановлення граничних рівнів торговельної надбавки та рентабель-

ності на соціально значущі сорти хлібобулочних виробів згідно із постановою Кабінету Міністрів України № 1548 [16]. Після втрати чинності цієї постанови у 2016 р. [17] механізм захисту малозабезпечених верств населення передбачав продаж 10% асортименту продукції, виробленої хлібозаводами, за соціальними цінами, реалізацію продукції по спеціальних пільгових картках, наприклад, «картка киянина» чи «картка одесита». Водночас адресна допомога малозабезпеченим верствам населення для купівлі продовольства і, зокрема, хлібобулочних виробів, в умовах зростання цін потребує вдосконалення, оскільки за 2017-2019 рр. середня ціна на хліб в Україні у гривневому еквіваленті зросла більше ніж на 40% (у перерахунку на євро – в 1,2 раза).

В європейських країнах існують суттєві розбіжності у ціновому ланцюгу «зерно – борошно – хліб». Порівняння цін на хліб та борошно пшеничні (за даними посольств відповідних країн) свідчить, що у 2017 р. співвідношення цін на вказані товари становило від 1,5 у Польщі до 4 в Угорщині та Іспанії. Це зумовлено ціновими чинниками [1, 26, 28] (рис. 6).

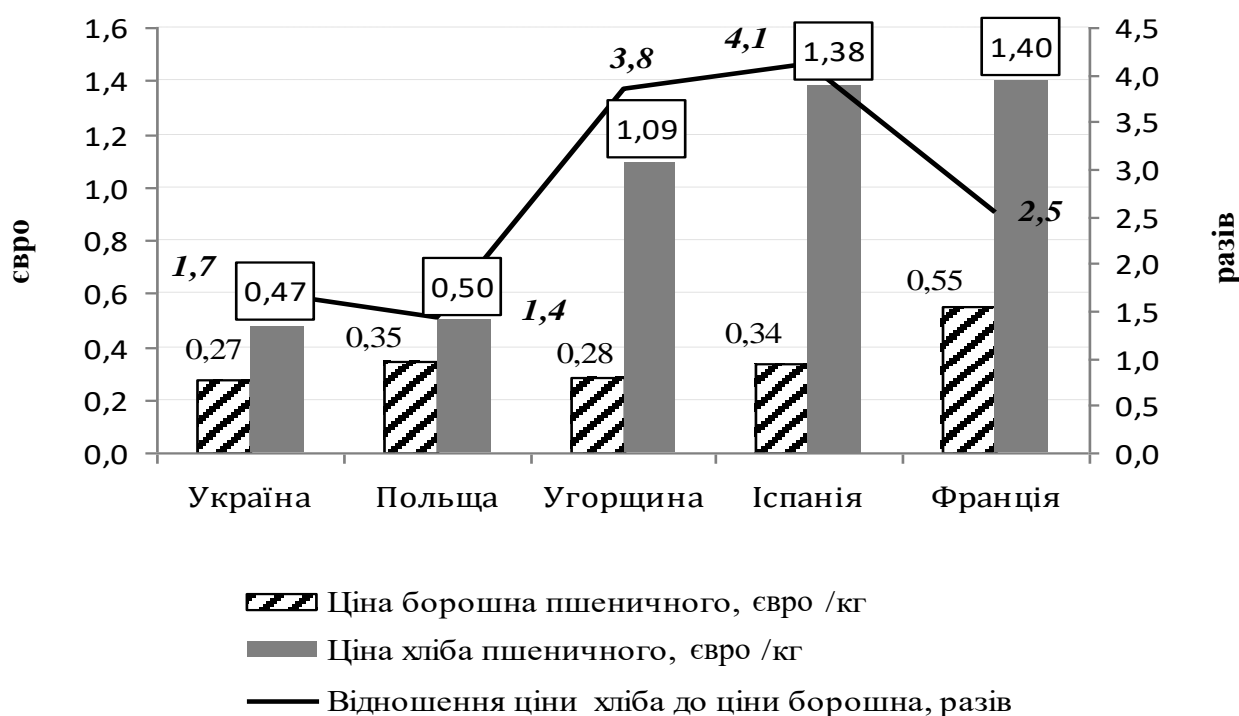

Рис. 6. Співвідношення цін на хліб і борошно у європейських країнах, 2017 р.

Джерело: Сформовано за даними посольств відповідних країн.

Середні ціни на хлібобулочні вироби в Україні та країнах Європи у 2017 р. різнилися майже в 3 рази. Найвищою ціна була в Іспанії та Франції.

Стан соціально-економічного забезпечення і паритету цін у країні характеризує показник купівельної спроможності у перерахунку на хліб, який розраховано як частку

між мінімальною заробітною платою і середньою ціною реалізації промисловістю 1 кг хлібобулочних виробів. Варто зазначити, що законодавчо встановлені мінімальні заробітні плати в країнах Європи різняться майже у 8 разів - від 260 євро у Болгарії до 2 тис. євро у Люксембурзі. Виходячи з наведених умов, найвищу купівельну спроможність у перерахунку на хліб мали жителі Ірландії,

Данії і Франції (1905, 1538, 1172 кг відповідно). Українці могли б купити на мінімальну заробітну плату лише 282 кг хліба на рік.

Важливим чинником соціально-економічного розвитку є частка витрат на харчування в загальній структурі витрат населення. Цей індикатор в Україні більше ніж утричі перевищує середній показник по країнах ЄС (рис. 7).

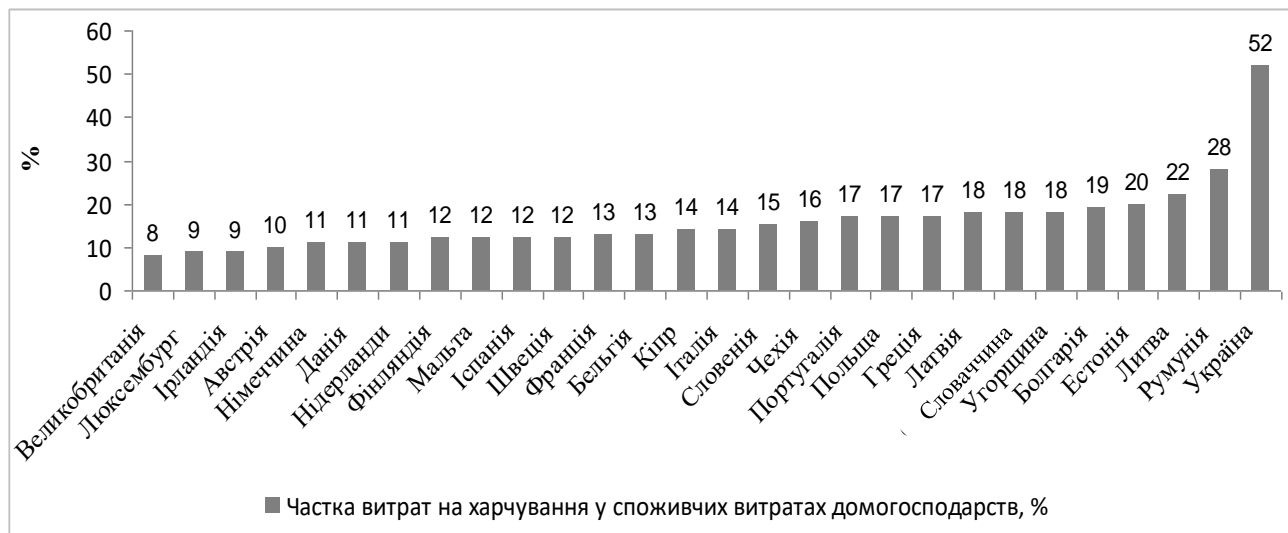

Рис. 7. Частка витрат на харчування у структурі сукупних витрат населення в європейських країнах у 2018 р., %

Джерело: Розроблено за даними [19].

Для виявлення тенденцій розвитку хлібопекарського виробництва в окремих країнах європейської спільноти в дослідженні було обрано такі показники: кількісні обсяги ви-

робництва та експорту хлібобулочних виробів; ціна виробника; купівельна спроможність споживачів у перерахунку на хліб (табл. 2).

2. Індикатори розвитку промислового хлібопекарського виробництва в європейських країнах

Країна	Частка від загального у вибірці за 2018 р., % ¹⁾		Темп росту 2018 р. до 2016 р., % ¹⁾			Відношення до середнього у вибірці за 2018 р., % ¹⁾		
	виробництво	експорт	виробництво	експорт	ціна виробника за 1 кг	виробництво на одну особу, кг	ціна виробника за 1 кг	купівельна спроможність (у перерахунку на хліб), кг
Австрія	2,97	2,02	101	106	104,5	119,2	162,5	98,1
Бельгія	2,25	6,65	109	86	100,9	69,9	108,5	152,7
Болгарія	2,21	0,51	90	94	111,2	111,6	38,6	71,6
Греція	1,06	0,04	118	73	96,4	34,9	110,8	65,5
Данія	1,42	2,14	101	128	99,1	86,7	106,2	220,3
Естонія	0,46	2,29	111	120	125,7	122,9	91,0	58,3
Ірландія	4,44	5,72	187	100	68,0	323,3	62,8	272,9
Італія	7,00	3,68	71	128	115,1	41,0	199,0	42,7
Латвія	0,54	1,24	93	100	99,5	99,8	74,6	61,2
Литва	0,88	1,85	96	118	105,5	110,6	67,1	63,3
Нідерланди	6,37	9,95	109	93	96,6	131,0	106,0	158,0
Німеччина	35,10	32,83	100	100	102,9	150,1	154,1	103,1
Польща	10,67	8,56	96	142	109,2	99,5	78,2	68,2

Словаччина	0,59	0,01	98	121	101,7	38,5	68,1	74,8
Словенія	0,56	0,96	102	117	91,8	96,0	107,8	82,9
Угорщина	1,97	0,31	86	60	98,9	71,4	59,8	78,9
Україна	6,92	0,02²⁾	88	103²⁾	132,4	58,1	36,3	40,0
Фінляндія	1,00	0,60	90	77	106,0	64,4	193,5	104,3
Франція	8,76	19,41	100	88	99,2	46,3	94,7	167,9
Хорватія	1,22	0,18	97	162	104,9	105,3	107,5	45,7
Чехія	3,59	1,03	96	162	109,5	119,7	73,0	69,5
Разом	100,0	100,0			-		100,0	100,0

1) Виробництво і експорт взято у натуральному вимірі.

2) Розраховано за тенденцією попереднього періоду.

Джерело: Розроблено за даними [6, 8, 18, 27, 30–33].

Індикатори розвитку промислового хлібопекарського виробництва в Україні та окремих країнах ЄС свідчать, що найбільшу частку у виробництві й експорті продукції в межах обраної сукупності країн мала Німеччина – 35 і 33% відповідно. Україна увійшла у першу п'ятірку країн за обсягами виробництва, проте обсяги експорту були незначними.

Ірландія, Греція та Словенія випереджали інші країни за темпами росту виробництва у 2016–2018 рр. Експорт продукції активніше нарощували Польща, Данія та Італія. Темпи росту цін виробників продукції в Україні, Естонії та Болгарії випереджали темпи росту в інших країнах.

Відхилення від середнього значення виробництва на одну особу у вибірці коливалося від 38,5% у Словаччині до 323,3% в Ірландії. Розбіжність між цінами виробництва за 1 кг хліба в європейських країнах та середнім значенням вибірки змінювалася від 36,3% в Україні до 199,0% в Італії. Показник купівельної спроможності у перерахунку на хліб (по відношенню до середньої) коливався від 40% в Україні до 272,9% в Ірландії.

Структура витрат на харчові продукти залежить і від місця проживання. Мешканці великих міст в Україні споживають в 1,2 рази менше хлібних продуктів, ніж жителі сіл.

Промисловий сектор України переважно орієнтований на потреби споживачів. Пшеничний хліб є традиційним і основним продуктом, частка якого у споживанні хлібобулочних виробів становить 40-50%. Однак впродовж 2010-2018 рр. спостерігалася зниження виробництва хліба пшеничного і зростання - булочних виробів. Недостатньою також була пропозиція дієтичного хліба. Разом із тим починає зростати ринок заморожених напівфабрикатів, що досягнуть нині 10% ринку хлібобулочних виробів. Варто зазначити, що в Європі ринок заморожених

продуктів перевершує 50% загального ринку хлібобулочних виробів.

Ринок хлібобулочних виробів – це складна система, для якої характерна багатоваріантність впливу різноспрямованих чинників (екзогенних і ендегенних). У такому середовищі усі процеси виробничо-господарської діяльності хлібопекарських підприємств знаходяться у взаємозалежності та зумовленості. В дослідженні за допомогою кореляційного аналізу перевірено значну кількість чинників, що можуть потенційно виявляти вплив на сукупний дохід хлібопекарської галузі. Із цієї сукупності було відібрано чинники, які найзначуще впливали на результуючий показник і на їх основі побудовано рівняння регресії. Достовірність і тісноту взаємозв'язку коефіцієнтів рівнянь підтверджують F-критерій Фішера і t-критерій Ст'юдента. Розрахунки виконано на прикладі фактичних даних хлібопекарських підприємств України, діяльність яких певною мірою відображає тенденції функціонування хлібопекарської галузі в країнах, що розвиваються (табл. 3).

Результати регресійного аналізу показали залежність сукупного доходу від обсягу капітальних інвестицій, зростання середньої заробітної плати та обсягів валового внутрішнього продукту з розрахунку на одну особу *при інших незмінних умовах*. Зокрема підвищення ВВП (із розрахунку на одну особу) на 1% здатне збільшити обсяги доходів від реалізації хлібобулочної продукції майже на 240 млн грн.

Таким чином, для розширення ринку хлібобулочних виробів і збільшення доходів від реалізації продукції важливо забезпечити ефективне фінансування галузі, що сприятиме зростанню рівня соціально-економічного розвитку країни.

3. Кореляційні залежності сукупного доходу хлібопекарської галузі від показників соціально-економічного розвитку України

№ з/п	Чинники взаємовпливу	Рівняння регресії	Показники достовірності рівняння		
			коефіцієнт детермінації R ²	F-критерій Фішера	t-критерій Ст'юдента
<i>Y - сукупний дохід хлібопекарської галузі, млн грн</i>					
1	Капітальні інвестиції, млн грн (x ₁)	$Y = 7270,8 + 14,1x_1$	0,6970	0,005	0,005
2	Курс валют, грн/дол. США (x ₁) Середня заробітна плата споживачів, грн/міс. (x ₂)	$Y = 6298,6 + 153,9x_1 + 1,30x_2$	0,9761	1,3524E-05	0,0569 0,0025
3	ВВП на одну особу, грн (x ₁)	$Y = 4486,7 + 0,24x_1$	0,9729	1,4864E-07	1,4864E-07

Джерело: Розроблено за даними [5, 10, 14, 22].

Висновки. Тенденціями європейського ринку хлібобулочних виробів, які зберуться й надалі, є такі:

- збільшення обсягу промислового виробництва в цілому по ЄС (на 3-5% на рік);
- зростання попиту на функціональні види продукції, виготовлення сумішей борошна на замовлення хлібопекарських підприємств, для заданого асортименту хлібобулочних виробів;
- поширення інновацій споживчого пакування та заморожених напівфабрикатів;
- збереження національних традицій споживання борошняних виробів.

Європейський ринок хлібобулочних виробів стає все інтегрованішим, збільшуються відстані постачання продукції, активізується взаємообмін продукцією між сусідніми країнами. Поряд із традиційним асортиментом хліба поширюються інноваційні види продукції на потребу споживачів. Країнам з високим рівнем соціально-економічного розвит-

ку притаманний розвинений сектор хлібопекарського виробництва.

Для зміцнення позицій на внутрішньому і міжнародних ринках хлібобулочних виробів Україні важливо враховувати актуальні тенденції хлібопечення та споживчі переваги інших країн, вдосконалювати маркетингові заходи, логістику перевезень та зберігання продукції, сприяти інноваційно-інвестиційному розвитку виробництв.

Незважаючи на падіння внутрішнього виробництва Україна продовжує входити до десятки провідних виробників цієї продукції. Тому зміцнення рівня промислового виробництва, що здатне гарантувати якість і безпечність продукції відповідно до європейської системи якості, зважений маркетинговий підхід до охоплення всіх сегментів споживачів та вихід на зовнішні ринки слугує запорукою успішної діяльності учасників національного ринку хлібобулочних виробів.

Список бібліографічних посилань

1. Аналіз і прогноз кон'юнктури світових ринків продукції рослинництва / [О. М. Шпичак, Ю. О. Лупенко, М. В. Присяжнюк та ін.]; за ред. О. М. Шпичака. Київ : ННЦ ІАЕ, 2012. 513 с.
2. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України, 2018 рік. Статистичний збірник. Київ, 2019. *Державна служба статистики України*. 58 с.
3. Бокій О. В. Шляхи поліпшення діяльності ринку хлібобулочних виробів України. *Продовольчі ресурси*. 2017. № 9. С. 16-25.
4. Бокій О. В. Споживання хліба і хлібопродуктів та купівельна спроможність населення України. *Економіка АПК*. 2016. № 1. С. 48-55.
5. Валовий внутрішній продукт за категоріями доходу за 2010-2018 рр. *Державна служба статистики України*. URL : <http://ukrstat.gov.ua/>.
6. Виробництво та реалізація промислової продукції за видами (річні дані). *Виробництво окремих видів промислової продукції (1990-2019)*. URL : <http://ukrstat.gov.ua/>.

References

1. Shpychak O.M., Lupenko, Yu.O., Prysiazhniuk, M.V., et al. (2012). Analiz i prohnaz koniunktury svitovykh rynkiv produktsii roslinnytstva [Analysis and forecast of world markets for crop products]. O.M. Shpychak (Ed.). Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].
2. Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharчування naseleнням Ukrainy, 2018 rik. Statystychnyi zbirnyk. [Balances and consumption of basic foodstuffs by the population of Ukraine, 2018. Statistical collection]. (2019). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].
3. Bokiyy, O.V. (2017) Shliakhy polipshennia diialnosti rynku khlibobulochnykh vyrobiv Ukrainy [Ways to improve the market of bakery products of Ukraine]. *Prodovol'chi resursy*, 9, pp. 16-25 [In Ukrainian].
4. Bokiyy, O. (2016). Spozhyvannia khliba i khliboproduktiv ta kupivelnna spromozhnist naseleння Ukrainy [Consumption of Bread and Bread Products and Purchasing Capacity of Population in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 1, pp. 48-55 [In Ukrainian].

7. Дробот В. І., Приходько Ю. С., Бережна Г. О. Боршно сорго у технології безглютенового хліба. *Наукові праці НУХТ* 2019. Т. 25, № 1. С. 208–214. <https://doi.org/10.24263/2225-2924-2019-25-1-21>.

8. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу. *Державна служба статистики України*. URL : <http://ukrstat.gov.ua/>

9. Ємність внутрішнього споживчого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства : монографія / Лупенко Ю. О., Шпичак О. М. [та ін.]; за ред. О. М. Шпичака. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 180 с.

10. Капітальні інвестиції підприємств за видами економічної діяльності (2010–2018). Показники діяльності підприємств. *Державна служба статистики України*. URL : <http://ukrstat.gov.ua/>

11. *Кирілюк Ю. М.* Аграрний ринок у умовах трансформації економічних систем : монографія. Київ : КНЕУ, 2013. 871 с.

12. Концептуальні засади галузевої паспортизації харчової індустрії України / Сичевський М. П., Куць О. І., Коваленко О. В., Бокій О. В. та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2013. 264 с.

13. Офіційний сайт AIBI. URL : <https://www.aibi.eu/>

14. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. *Національний банк України*. URL : <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates>.

15. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. *Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1*. URL : https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/Agenda2030_UA.pdf.

16. Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів) : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 року № 1548. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

17. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. №1548 та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 р. № 394. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250050387>.

18. Про Державний бюджет України на 2018 год : Закон України № 2246-VIII від 07.12.2017 р. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/T172246>.

19. Продовольча безпека в Україні у 2018 році. Огляд основних індикаторів. Сайт економічного дискусійного клубу. URL : <http://edclub.com.ua/analitika/prodovolcha-bezpeka-v-ukrayini-u-2018-roci-oglyad-osnovnyh-indykatoriv>.

20. Про затвердження Методичних рекомендацій складання прогнозних балансів попиту і пропозиції продовольчих ресурсів : Наказ Міністерства економіки України від 18.12.2009 р. № 1426. URL : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=148347.

21. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : *Указ Президента України №722/2019 від 30.09.2019 р.* URL : <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

22. Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності за період з початку року. *Державна служба статистики України*. URL : <http://ukrstat.gov.ua/>

23. *Сичевський М. П., Васильченко О. М., Коваленко О. В.* Хлібопекарська галузь України: тенденції та проблеми її розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 14-22.

24. *Сичевський М. П.* Харчова промисловість як основа продовольчої безпеки та розвитку держави. Київ : Аграр. наука, 2019. 386 с.

25. Харчова промисловість України: стратегічні аспекти розвитку / [Сичевський М. П., Коваленко О. В., Бокій О. В. та ін.]; за ред. Я. М. Гадзала. Київ : Аграр. наука, 2016. 380 с.

26. Ціновий моніторинг ринків сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки 2016-2018 рр. / [Ю. О. Лупенко, О. М. Шпичак, О. В. Боднар та ін.]; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2018. 60 с.

27. Чисельність населення та середня чисельність за періоди року. *Державна служба статистики України*. URL : <http://ukrstat.gov.ua/>

5. Valovy vntrishnii produkt za katehoriiami dokhodu za 2010-2018 rr. [Gross domestic product by income categories for 2010-2018]. (2018). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].

6. Vyrobnystvo ta realizatsiia promyslovoi produktsii za vydamy (richni dani). Vyrobnystvo okremykh vydiv promyslovoi produktsii (1990-2019) [Production and sale of industrial products by type (annual data). Production of certain types of in- : <http://ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].

7. Drobot, V.I., Prykhodko, Yu. C., Berezhna, H.O. (2019). Borshno sorho u tekhnologii bezgliutenovoho khliba [Flour sorgho in the technology of gluten free bread]. *Naukovi pratsi NUKht*, vol. 25 (1), pp. 208–214. DOI: 10.24263/2225-2924-2019-25-1-21 [In Ukrainian].

8. Zovnishnia torhivlia okremymy vydamy tovariv za krainamy svitu [Foreign trade in certain types of goods by country]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].

9. Lupenko, Yu.O., Shpychak, O.M., et al. (2013). Yemnist vntrishnogo spozhyvchoho rynku silskohospodarskoi produktsii ta prodovolstva: monohrafiia [The capacity of the domestic consumer market for agricultural products and food: monograph]. O.M. Shpychak (Ed.). Kyiv: NSC IAE [In Ukrainian].

10. Kapitalni investytsii pidpriemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2010 - 2018). Pokaznyky diialnosti pidpriemstv. [Capital investments of enterprises by type of economic activity (2010-2018). Performance indicators of enterprises]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].

11. Kyryliuk, Yu.M. (2013). Ahrarnyi rynek v umovakh transformatsii ekonomichnykh system: monohrafiia [Agrarian market in the conditions of transformation of economic systems: monograph]. Kyiv, KNEU [In Ukrainian].

12. Sychevskiy, M.P, Kuts, O.I., Kovalenko, O.V., Boki, O.V., et al. (2013). Kontseptualni zasady halyzevoi pasportyzatsii kharchovoi industrii Ukrainy [Conceptual bases of branch certification of the food industry of Ukraine]. Kyiv: NSC IAE [In Ukrainian].

13. Official site AIBI. Retrieved from: <https://www.aibi.eu/> [In English].

14. Ofitsiyni kurs hryvni shchodo inozemnykh valiut [The official exchange rate of hryvnia against foreign currencies]. Natsionalnyi bank Ukrainy. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates> [In Ukrainian].

15. Peretvorennia nashoho svitu: Poriadok denniy u sferi staloho rozvytku do 2030 roku [Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development]. (2015). Retrieved from: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/Agenda2030_UA.pdf [In Ukrainian].

16. Pro vstanovlennia povnovazhen orhaniv vykonavchoi vlady ta vykonavchykh orhaniv miskykh rad shchodo rehluiuvannia tsin (taryfiv): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 hrudnia 1996 roku # 1548. [About establishment of powers of executive bodies and executive bodies of city councils concerning regulation of the prices (tariffs): Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from December 25, 1996 No. 1548]: Retrieved from: <http://www.zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].

17. Pro vnesennia zmin u dodatok do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 hrudnia 1996 r. # 1548 ta vyznannia takymy, shcho vtratylы chynnist, deiakyykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.06.2017 r. # 394. [About modification of the appendix to the resolution Of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 25, 1996 №1548 and repeal of some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from June 7, 2017 No. 394]. Retrieved from: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250050387> [In Ukrainian].

18. Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2018 hod: Zakon Ukrainy # 2246-VIII vid 07.12.2017 [On the State Budget of Ukraine for 2018: Law of Ukraine from 07.12.2017 No. 2246-VIII. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/T172246> [In Ukrainian].

19. Prodovolcha bezpeka v Ukraini u 2018 rotsi. Ohliad osnovnykh indykatoriv.[Food security in Ukraine in 2018. Overview of key indicators]. (2018). Retrieved from: <http://edclub.com.ua/analitika/prodovolcha-bezpeka-v-ukrayini-u-2018-roci-oglyad-osnovnyh-indykatoriv> [In Ukrainian].

28. Шличак О. М., Боднар О. В. Вигоди та проблеми експорту зерна з України. *Економіка АПК*. 2013. № 10. С. 5-15. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2013_10_3.
29. AIBI Bread Market Report 2013. URL : <http://www.aibi.eu/wp-content/uploads/draft-AIBI-Bread-Market-report-2013.pdf>.
30. European Commission. Eurostat. Data Database. Total production by PRODCOM list (NACE Rev. 2) - annual data (DS-066342). URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
31. European Commission. Eurostat. Data Database. Population on 1 January by age and sex (demo_pjan). URL : https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en.
32. European Commission. Eurostat. Data Database. Sold production, exports and imports by PRODCOM list (NACE Rev. 2) - annual data (DS-066341). URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
33. European Commission. Eurostat. Data Database. Monthly minimum wages - bi-annual data (earn_mw_cur). URL : https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en.
34. Javier Martínez-Monzó, Jose Albors, P. García-Segovia. Trends and Innovations in Bread, Bakery, and Pastry. *Journal of Culinary Science & Technology*. 2013. Vol. 11(1). P. 56-65. URL: <http://www.magazinebbm.com/english/world-bread-market-and-trends/.html>.
35. Mostenska T., Tur O. The role of the value chain in ensuring the competitiveness of enterprises. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Economic Sciences*. 2018. Vol. 4. P. 75–84. <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2018-4-75-84>.
36. Studying the effect of sesame flour on the technological properties of dough and bread quality / Kovbasa V., Drobot V, Bilyk O., Bondarenko Yu., Hryshchenko A., Shutyuk V. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2018. Vol. 3/11(93). P. 6–16. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2018.133233/>.
37. Van Bochove C. The price of bread: regulating the market in the Dutch Republic. *Economic history review*. 2019. Vol. 72. Issue 4. P. 1519-1521. URL : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/ehr.12923>.
38. White Paper on food safety. 2000. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=LEGISSEM%3A132041>
39. Zafar M U., Ping Q. Baking Industry development trend in Europe. *Pakistan journal of agricultural sciences*. 2020. Vol. 57. Issue 1. P. 9-16.
20. Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii skladannia prohozhnykh balansiv popytu i propozyitsii prodovolchyykh resursiv: Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 18.12.2009 r. # 1426. [About the statement of Methodical recommendations of drawing up of forecast balances of demand and the offer of food resources: Order of the Ministry of Economy of Ukraine from 18.12.2009 No. 1426]. Retrieved from: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=148347 [In Ukrainian].
21. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz prezidenta Ukrainy # 722/2019 vid 30.09.2019 [About the Goals of sustainable development of Ukraine for the period up to 2030: Decree of the President of Ukraine No. 22722/2019 from 30.09.2019]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> [In Ukrainian].
22. Serednomisiachna zarobitna plata za vydamy ekonomichnoi diialnosti za period z pochatku roku [Average monthly wages by type of economic activity for the period from the beginning of the year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].
23. Sychevskiy, M.P., Vasylychenko, O.M., Kovalenko, O.V. (2019). Khlіbopekarska haluz Ukrainy: tendentsii ta problemy yii rozvytku [Bakery industry of Ukraine: tendencies and problems of its development]. *Ekonomika APK*, 5, pp 14-22 [In Ukrainian].
24. Sychevskiy, M.P. (2019). Kharchova promyslovist yak osnova prodovolchoi bezpeky ta rozvytku derzhavy [Kharchova promyslovist yak osnova prodovolchoi bezpeky ta rozvytku derzhavy]. Kyiv, Ahrarna nauka [In Ukrainian].
25. Sychevskiy, M.P., Kovalenko, O.V., Boki, O.V., et al. (2016). Kharchova promyslovist Ukrainy: stratehichni aspekty rozvytku [Food industry of Ukraine: strategic aspects of development]; Ya. M. Hadzalo (Ed). Kyiv: Ahrarn. nauka [In Ukrainian].
26. Lupenko, Iu.O., Shpychak, O.M., Bodnar, O.V., et al. (2018) Tsinovyi monitorynh rynkiv silskohospodarskoi produktsii ta produktiv yii pererobky 2016-2018 rr. [Price monitoring of markets for agricultural products and products of its processing in 2016-2018]. Yu.O. Lupenko (Ed.). Kyiv: NNTS IAE [In Ukrainian].
27. Chyselnist naseleennia ta serednia chyselnist za periody roku [Population and average number for the periods of the year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].
28. Shpychak, O.M., Bodnar, O.V. (2013). Vyhody ta problemy eksportu zerna z Ukrainy. [Benefits and problems of grain export from Ukraine]. *Ekonomika APK*, 10, pp. 5-15. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2013_10_3 [In Ukrainian].
29. AIBI Bread Market Report (2013). Retrieved from: <http://www.aibi.eu/wp-content/uploads/draft-AIBI-Bread-Market-report-2013.pdf> [In English].
30. European Commission. Eurostat. Data Database. Total production by PRODCOM list (NACE Rev. 2) - annual data (DS-066342). Retrieved from: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> [In English].
31. European Commission. Eurostat. Data Database. Population on 1 January by age and sex (demo_pjan). Retrieved from: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en [In English].
32. European Commission. Eurostat. Data Database. Sold production, exports and imports by PRODCOM list (NACE Rev. 2) - annual data (DS-066341). Retrieved from: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> [In English].
33. European Commission. Eurostat. Data Database. Monthly minimum wages - bi-annual data (earn_mw_cur). Retrieved from: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en [In English].
34. Martínez-Monzó, Javier; Albors, Jose; García-Segovia, P. (2013). Trends and Innovations in Bread, Bakery, and Pastry. *Journal of Culinary Science & Technology*, 11(1), pp. 56-65. Retrieved from: <http://www.magazinebbm.com/english/world-bread-market-and-trends/.html> [In English].
35. Mostenska, T., Tur, O. (2018). The role of the value chain in ensuring the competitiveness of enterprises. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Economic Sciences*, vol 4, pp. 75–84. DOI: 10.31651/2076-5843-2018-4-75-84 [In English].

36. Kovbasa, V., Drobot, V., Bilyk, O., Bondarenko, Yu., Hryshchenko, A., Shutyuk, V. (2018). Studying the effect of sesame flour on the technological properties of dough and bread quality. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 3/11 (93), pp. 6–16. DOI: 10.15587/1729-4061.2018.133233/ [In English].

37. Van Bochove, C. (2019) The price of bread: regulating the market in the Dutch Republic. *Economic history review*, vol. 72 (4), pp. 1519-1521. Retrieved from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/ehr.12923> [In English].

38. White Paper on food safety (2000). Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A132041> [In English].

39. Zafar, M U., Ping, Q. (2020). Baking Industry development trend in Europe. *Pakistan journal of agricultural sciences*, vol 57 (1), pp. 9-16 [In English].

Sychevskiy M. P., Shpychak O. M., Kovalenko O. V., Kuts O. I., Bokii O. V. Trends and prospects for the development of bakery production in European countries

The purpose of the article is to assess the development trends of the production of bakery products in the countries of the European space and the possibilities of the national industry to strengthen its positions in the domestic and foreign markets.

Research methods. The research used the methods of theoretical generalizations, dynamical, statistical comparisons and groupings – to analyze trends in the development of bakery production and assess the development of individual countries according to the selected system of indicators; economic and statistical analysis – to determine the level of mutual influence of factors and forecast estimates.

Research results. On the basis of the proposed methodological approach and the selected system of indicators, trends in the development of the bakery industry in European countries are studied. The mutual influence of factors of the macroeconomic environment on the development of bakery production has been determined, in particular: total income from product sales; capital investment; GDP per capita; wages; exchange rate. The influence of economic globalization on the expansion of exports of bakery products is revealed. The dynamics of production and export of bakery products is estimated. Based on the experience of developed countries and existing trends, the author suggests ways of developing the national bakery market.

Scientific novelty. The market shares of manufacturers in the bakery market and the share of industrial products in the total consumption of bread products in Ukraine, the influence of price factors on the formation of demand for bread and flour in European countries have been established. It has been substantiated that the main trends of the European bakery market, which will continue in the future, are: an increase in the total volume of industrial production in the EU as a whole; growing demand for functional types of products, production of flour mixtures for the needs of bakery enterprises for a given range of bakery products; diffusion of innovations in consumer packaging and semi-finished products; preservation of national traditions of consumption of flour products. The article reveals the dependence of the total income of the bakery industry on the volume of capital investment, growth in average wages and the volume of gross domestic product per capita, which is typical for Ukraine and developing countries.

Practical significance. Designed for experts in the field of economics of the food industry and the bakery industry, scientific workers, teachers, graduate students and students of higher educational institutions. The results of the study can be used by specialists to assess the level of development of bakery production in individual countries of the European space, by government officials when choosing directions for food policy, by researchers to expand the scope of research. Tabl.: 3. Figs.: 7. Refs.: 39.

Keywords: bread; bakery market; European countries; production; export; purchasing power.

Sychevskiy Mykola Petrovych - doctor of economic sciences, professor, academician of NAAS, director of the Institute of Food Resources of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (4a, Ye. Sverstiuk St., Kyiv, 02002)

E-mail: sychevskiy@ipr.net.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5672-9189>

Shpychak Oleksandr Mykhailovych - doctor of economic sciences, professor, academician of NAAS, chief research fellow of the department of pricing and agrarian market, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: om.shpychak@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-1329-5218>

Kovalenko Olha Volodymyrivna - doctor of economic sciences, senior research fellow, head of the department of economic research and innovation providing, Institute of Food Resources of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (4a, Ye. Sverstiuk St., Kyiv, 02002)

E-mail: okovalenko0960@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-8364-3316>

Kuts Oleksandr Ivanovych – candidate of economic sciences, deputy director for scientific and innovative activities, Institute of Food Resources of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (4a, Ye. Sverstiuk St., Kyiv, 02002)

E-mail: ipr.oleksandr.kuts@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2855-0659>

Bokii Olena Volodymyrivna - candidate of economic sciences, senior research fellow of the department of economic research and innovation providing, Institute of Food Resources of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (4a, Ye. Sverstiuk St., Kyiv, 02002)

E-mail: olenabokiy@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-9916-1856>

Сычевский Н. П., Шпичак А. М., Коваленко О. В., Куць А. И., Бокий Е. В. Тенденции и перспективы развития хлебопекарного производства в европейских странах

Цель статьи - оценить тенденции развития производства хлебопекарной продукции в странах европейского пространства и возможности национальной промышленности по укреплению позиций на внутреннем и внешних рынках.

Методика исследования. В процессе исследования применены методы теоретических обобщений, динамический, статистических сравнений и группировок – для анализа тенденций развития хлебопекарного производства и оценки развития отдельных стран по выбранной системе показателей; экономико-статистического анализа – для определения уровня взаимного влияния факторов и прогнозных оценок.

Результаты исследования. На основе предложенного методического подхода, по выбранной системе индикаторов, исследованы тенденции развития хлебопекарной промышленности в европейских странах. Определено взаимное влияние факторов макроэкономической среды на развитие хлебопекарного производства, в частности: совокупного дохода от реализации продукции; капитальных инвестиций; валового внутреннего продукта на одного человека; оплаты труда; курса валют. Выявлено влияние глобализации экономики на расширение экспорта хлебобулочной продукции. Оценена динамика производства и экспорта продукции хлебопекарной отрасли. Опираясь на опыт развитых стран и существующие тенденции, предложены пути развития национального рынка хлебобулочных изделий.

Элементы научной новизны. Установлены рыночные доли производителей на рынке хлебобулочных изделий и долю продукции промышленного производства в общем потреблении хлебных продуктов в Украине, влияние ценовых факторов на формирование спроса на хлеб и муку в европейских странах. Обосновано, что основными тенденциями европейского рынка хлебобулочных изделий, которые сохраняются и в дальнейшем являются: увеличение общего объема промышленного производства в целом по ЕС; рост спроса на функциональные виды продукции, изготовление мучных смесей на заказ хлебопекарных предприятий для заданного ассортимента хлебобулочных изделий; распространение инноваций потребительской упаковки и замороженных полуфабрикатов; сохранение национальных традиций потребления мучных изделий. Выявлена зависимость совокупного дохода хлебопекарной отрасли Украины от объема капитальных инвестиций, роста средней заработной платы и объемов валового внутреннего продукта из расчета на одного человека, что характерно для стран, которые развиваются.

Практическая значимость. Рассчитано на специалистов в области экономики пищевой промышленности и хлебопекарной отрасли, работников научной сферы, преподавателей, аспирантов и студентов высших учебных заведений. Результаты исследования могут применяться специалистами для оценки уровня развития хлебопекарного производства в отдельных странах европейского пространства, работниками органов государственного управления при выборе направлений продовольственной политики, научными сотрудниками для расширения сферы исследований. Табл.: 3. Илл.: 7. Библиогр.: 39.

Ключевые слова: хлеб; рынок хлебобулочных изделий; европейские страны; производство; экспорт; покупательная способность.

Сычевский Николай Петрович - доктор экономических наук, профессор, академик НААН, директор Института продовольственных ресурсов Национальной академии аграрных наук Украины (02002, г. Киев, ул. Е. Сверстюка, 4а)
E-mail: sychevskiy@ipr.net.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5672-9189>

Шпичак Александр Михайлович - доктор экономических наук, профессор, академик НААН, заслуженный деятель науки и техники Украины, главный научный сотрудник отдела ценообразования и аграрного рынка, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: om_shpychak@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-1329-5218>

Коваленко Ольга Владимировна - доктор экономических наук, старший научный сотрудник, заведующая отделом экономических исследований и инновационного провайдинга, Институт продовольственных ресурсов Национальной академии аграрных наук Украины (02002, г. Киев, ул. Е. Сверстюка, 4а)

E-mail: okovalenko0960@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-8364-3316>

Куць Александр Иванович - кандидат экономических наук, заместитель директора по научной и инновационной деятельности, Институт продовольственных ресурсов Национальной академии аграрных наук Украины (02002, г. Киев, ул. Е. Сверстюка, 4а)

E-mail: ipr.oleksandr.kuts@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2855-0659>

Бокий Елена Владимировна - кандидат экономических наук, старший научный сотрудник отдела экономических исследований и инновационного провайдинга, Институт продовольственных ресурсов Национальной академии аграрных наук Украины (02002, г. Киев, ул. Е. Сверстюка, 4а)

E-mail: olenabokiy@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-9916-1856>

Стаття надійшла до редакції 20.07.2020 р.

Фахове рецензування: 22.07.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Сичевський М. П., Шпичак О. М., Коваленко О. В., Куць О. І., Бокій О. В. Тенденції та перспективи розвитку хлібопекарського виробництва в європейських країнах. *Економіка АПК*. 2020. № 7. С. 54 – 67. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202007054>

Sychevskiy, M.P., Shpychak, O.M., Kovalenko, O.V., Kuts, O.I. & Bokii, O.V. (2020). Tendentsii ta perspektyvy rozvytku khlibopekarskoho vyrobnytstva v yevropeyskykh krainakh [Trends and prospects for the development of bakery production in European countries]. *Ekonomika APK*, 7, pp. 54 – 67 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202007054>
